

II. tečaj
1849.

V četrtek 8. svečana.

6. list
I. polovice.

Dobro jutro.

Lahno gine
Groza tmine,
Petelina glas
Drami tiho vas.
Dobro jutro!

Mrak se verne
V jame černe,
Tamne zemlje dnò.
Zvezde gasnejo.
Dobro jutro!

Skozi vrata
Neba zlata
Zora pribliši,
Nebez rudeči.
Dobro jutro!

Solnce hoče
Biti vroče,
Odnehava hlad;
Torej zadnikrat:
Dobro jutro!

Svét se maja,
Ino vstaja;
Ptíci zapojó,
Duri se odpró.
Dobro jutro!

V bliska slavi
Zdaj pozdravi
Plan, goró in zrak
Soluca beli trak.
Dobro jutro!

Vname delo
Se veselo.
Neštevilnih rok
Vert migljá in log.
Dobro jutro!

Podgorski.

Luna ko izdajica.

(Pripoved. — Poslovenjena po ilirski.)

Tam blizo Doboveca pri Karlovcu (na Hrovaškim) sta dva tičarjem dobro znana hribca. Eden je „rudeči pešik,“ drugimu pravijo „beli pesik.“ Stare

dobe je bila pod „belim peskam“ ena hiša, od ktere zdej še sléda ni. Od gospodarja te hiše mi je pravila še détetu stara žena sledečo pripovést.

V hiši pod „belim peskam“ je stanoval neki človek. Od tega človeka so pripovedovali ljudje veliko veliko sumljiviga, kakor de ljudje k njemu po noči prihajajo, brez de bi kdo drugi znal, od kdo de so, in kam de grejo ti ljudje. Nekteri so prihajali prazni, nekteri operteni (obloženi). Dovolj, ta človek, moj sinek, ni bil v nar boljim glasu. Vsi so mislili, de se s tolovaji (razbojniki) pečá. Ali nihče mu ni mogel tega spričati, desiravno se je že tudi očitno pripovedovalo, de nekteri popotniki, ki so pri njem prenočili, niso več vstali.

Eden mojih sosédov, ki je bil enkrat do terde noči pri mésečini pesek kopaje se zamudil, je pripovedoval okoli kakor pravo pravcato resnico, de je na svoje ušesa slišal v hiši velik ropót in javk (vék) in stenjanje, in de je natanjko beséde razumél: „Vidi te mésečina.“ Nató de se je nekaj zrušilo in vse okoli vtihnilo.

Jez ti to, moj sinek, povém, kakor sim slišala. To je tudi res, de se je gospodar hiše pod „belim peskam“ mésečine vedno bojal.

Čez leto, čez dvé se je temu človeku vidilo, de se v gospodarstvu pomaga, čeravno razun vertka pri hiši ni imel ne pedí zemlje. To dobo se je oženil. En večer se toži, de ga glava boli, ter se spravi zgodej na počinek. Lépa jesenska mésečina se je bila vperla svojo svilostjo skozi okno, ravno v steno, do ktere mu je postelja stala, in v kateri je on ležal. Komaj je obernjen k steni zadremal, zavéka: Izdaj me, izdaj.

Kaj ti je, dragi Bog s teboj? Prekriži se, zavpije žena, in ga z vpitjem zbudí. Takó je dostikrat v snji povékal. Nató je začela tudi ženina radovédnost rasti, zakaj de nje mož zmíram na mésečino povekuje. Z nekimi sladkimi rečmi od žene napojen in omamljen izpoveda se ji vsiga: Kakó je k njemu neki košár (košoplet), vernivši se z denarji iz trgovine prenočit prišel, in kakó ga je s sekíro vbil,

in mu denarje otél, in kakó mu je vmirajóci tergovec rekel: „Vidi te luna, ona te bo izdala.“ In od u-niga časa, draga moja, nikakor ne morem z mirnim očasam in dušo mésečine gledati. Bojim se je. Pa sim ti že davno hotel reči, pristavi človek, de moja posteljo drugam prenesti. Ali nikar žena, de bi ti to komú povédala! Ko je ženo upomnil, odide na polje.

Poslušaj sinek, kar ti hočem dalje povédati. Neko jutro pripeljali so mestni pandúrji *) gospodarju hiše pod „belim peskam zvezaniga v sodništvo. Pri sodbi je svojo hudobijo obstal. Zoper njega so pričevale njegova žena in njene prijateljice. Siromak obsojen je k smerti in obésen na morišu.

(Prijatelj puka.)

Življenja lov.

(Prilika.)

Lovec gré v neizmerno pušavo divjačino lovit. In zasedi zver, ktere se tako vstraši, de je ne želi nikdar več viditi. Bil je velik samorog, **) ki se mu nasproti postavi. Lovec se hitro v bég podá. Samorog pa za njim. Takó dolgo ga nasleduje in preganja, de lovec do sterme pečine prihiti, ki je tikama globokiga jezera stala. V jezeru plava strašen zmaj (Ungeheuer), ki sikaje žrelo odpéra. Kar lovcu zderčí. Naravnost v žrelo zmaja bi bil padel, ko bi se ne bil germa poprijel, ki je iz skalovja rastel. Lovec zdaj visi med nebam in jezeram. Zgoraj stoji ko stražnik strašni samorog, spodaj čaka studni zmaj na svoj róp. V té sili sta bila njega strah in britkost še večí, ko dve miši, belo in černo, korenine germa gruditi zagleda, kterih odpoditi ne more, ker se z obema rokama germa derži. Takó vidi, de bo zdaj in zdaj germ odjenjal, in on v jezer telebil. Nad njim stoji drevo polno sladkiga sadú, ktero bi bil prav rad dosegel, in se take britkosti osvobodil. V tim pa pozabi na grozivno nevarnost. —

*) Pandurji so čuvaji ali policaji na Hrovaškim.

**) Samorog (Einhorn) je ves konju podoben, samó de ima presiějimu enák rep, na čelu pa velik rog.

Če se je iz te trojne britkosti rešil, alj če ste miši korenino germa preglodale, naj bo mislim sleherniga prepušeno.

Vpodobljen pomen vsiga tega je ta: Lovec to je človek, in samorog to je smert, ki mu naproti pride, predin on misli, in ga zmiraj nasleduje in preganja. Sterma pečina je zemlja, in germ je življenje, na katerim človek le na slabih vezih visi. Bela in črna miš, ki življenje pri koreninah glodate, ste dan in noč, ali neprenehljivi čas, ki naše življenje glodá. Globoki jezer je pekel, in njega zmaj je hudoba, ki na to čakata, de bi človek v grehe padel in se v nju žrelo pogreznil. Drevo s sladkim sadjem pak je up, ki življenje osladuje. V nar večí nesreči človek upa, de mu bo kdaj sreča zasijala in ga nadlóg rešila. Veliko dobriga človek tudi zato odlašá, ker upa še dolgo živeti. Vender naj se človek dan na dan varje, ker ga miši na koreninah življenja glodate, de ne pade v jezero pogube.

M. Kožuh.

Svaritev.

V sedajnim zimskim času večidel otroci zlo kašljajo. To je kaj nepokojniga in v šoli, kjer je veliko otrók tudi nauku nadležno. Od česa pa dobé otroci toliko kašlja? Narvečkrat si ga prav sami poišejo. — Kadar je mokro in gerdo vreme, po dežji in lužah nepotrebno capajo, se dersajo do vročiga, nató se pa naglo shladé. Tudi če je že včasi kakšín prijetin in gorkejši dan, in se zemlja tu in tam že taja, se nepoterpežljivi otroci ne morejo zderžati, de bi bosí ne hodili in po suhi zemlji ne posedali. Zemlja ako ravno že suha, je vunder dolgo še nezdrava. Dokler trava in cvetlice veselo ne rastejo, je zmiram nevarno na zemlji sedeti ali ležati. Nezdrav hlap iz nje puhti. Varite se, dokler ste še zdravi in veseli, de po neumnosti in neboglivosti zlatiga zdravja ne zapravite. Poslušajte radi dobromisleče stariše in učeníke, ki vas pred nevarnostmi opominjajo in svarijo. —

Jurček je bil vedno zdrav ko riba in terden ko hrust — nič mu ni djalo. Ko so mu mati branili o svečanu bosimu po vasi letati, se jim je smejal in rekel: „Če bos hodim, pa čevlje prihranim.“ Nobeno opominjevanje ni pri njem več zdalo. Vsa svaritev doma in v šoli je bila zastoj. — Naenkrat začne okoli peči mirno posedati, in nič se mu ne ljubi. — Strašno hud kašelj ga je prijel, ni mu dal pokoja ne v spanji, ne pri jédi, in v šolo več ni mogel. Višnjev ko česplja je bil v obraz, oči je imel zatekle, in iz nósa in ust se mu kri cedi. — Hudo, hudo ga je imelo. Celó zimo ni mogel nikamor več iti in se nikoli več z drugimi otroci veseliti, tako ga je bil kašelj zdelal. Ko bi bil mater poslušal, bi bilo pač boljši. *A. Praprotnik.*

Čudno ozdravljenje.

Bogat gospod je imel nevarno oteklino v vrati, de ga je hotla zadušiti. Vračí (zdravniki) so mu bili že življenje zbrisali in sklenili, de ne more čez dva dni več živeti.

Posli to zvediti, planejo vpričo na smert bolniga gospoda čez blago. Kar je kterimu bolj védlo in dopadlo, zgrabi in pobaše. Gospod je poln žalosti gledal, brez de bi bil mogel besedico ziniti. Imel je eno opico (merkviso, afno), ktera je v kotu sedela. Viditi, de se vsak posel trudi, kolikor toliko od gospodarjeviga blaga odnesti, ni hotla sama prazna in po beraško se preč spraviti. Eden poslov plane po ličnim perilu, drugi po denarjih, tretji po zlatnini i. t. d. Opica se polasti obleke gospodove, se obleče, in natlači s smešnim obnašanjem obedva žepa ali aržeta z vsaktero rečjo, ki jo vidi in jo more doseči.

Kakor žalostno se je bolniku vmililo viditi, kakó se posli z njegovim premoženjem gosté; takó ga vender gane posnemanje opice. Silno ga nažene smeh, in kar umetnost zdravnikov ni zamogla, je zdey smeh storil. Iz otekline je izteklo, in čez tri dni je popolnoma zdravje zadržobil.

Pfeifer.

Od zemlje. (Zemlja je krogla.)*Drugi pogovor.*

Tonček in Nežika stopita, potem ko je on na vrata poterkal in se odkril, v Boštjanovo hišo. Vošita dober dan. Domači otroci jima skočijo veseli naproti. Stari Boštjan sedi pri peči in ves zamišljen Ljubljanske slovenske Novice bere.

Tonček in Nežika. Dober dan, oče Boštjan!

Boštjan (se ozre.) Kaj, danes pa takó zgodej?

Nežika (se Tončku vteče.) Komaj sva čakala, de je šola minila. Neizrečeno naju mika nadalje slišati, kakó je to, de je semlja okrogla.

Tonček. Naš travnik je takó velik pa raván ko miza. Ko bi zemlja krogla bila, bi ne mogel biti raván.

Nežika. Pa hribi in visoke gore se tudi okrog in okrog vidijo. Ko bi zemlja krogla bila, nebi smelo biti nič hribov in dolin, in pa tudi jám ne.

Boštjan (vzame spet bučo v roke, rekoč:) *Matiček!* podaj mi en nož iz miznice. — Glejte, zdej bom bučo na več krajeh malo otesal, de bojo tisti kraji buče ravni. Potem pa nekoliko jamic vdolbel. (Oboje naredi.) Zdej mi pa prinesi ti, Barbika! od zunej nekoliko zern páska. (Prinese.) Nekoliko zern bom v bučo vsadil in scer takó, de bojo iz nje moléle. (Vsaja.)

Domači otroci. Pokaj pa to delate? stari oče!

Boštjan. Bom prec povedal. — Ali je zdej ta buča nehala okrogla biti, ker sim nekoliko jamic v njo vdolbel, jo na nekoliko krajeh malo otesal, in nekoliko zern peska noter vsadil, ki čez poverhnino molé?

Vsi otroci. Je še okrogla.

Boštjan. Kaj ne, de? Takó zlo okrogla ko poprej, ni scer več. Tode to, kar sim jez ravno zdej na nji naredil, tako malo dene, de se zamore še okrogla imenovati. — Ravno taka je z zemljo. Ravnine ali doline, jame, hribi in gore so v primeri proti tako strašno veliki krogli zemlje ravno tako majhinc, in se na nji ravno tako malo poznajo, kot se na té buči te ravninice in jamice in pa te zerna peska, ki hribe in gore pomenijo.

Barbika. Od kod se pa vidi, de je zemlja okrogla? Ali ste vi, stari oče! že vidili?

Boštjan. Zemlja se ne zamore od nikoder tako viditi in ogledati ko ta buča, ki jo v rokah imam. Vender pa so se učeni že davno prepričali, de zemlja ni ploša ampak krogla (kugla).

(Komaj Boštjan zadnjo besédo izgovori, prilomasti hlapec v hišo: „Za božjo volo, stari oče! pomagajte, vol je junca vhdel.“ — Vsi derejo vun).

Od obléke starih Slovánov.

(Konec.)

Pokrivalo, s katerim so si ženske glavo pokrivalo, se je imenovalo čépec ali čépa. (Morde od „čepéti.“ Na glavi čépi.) Serblji še zdej pravijo čj epc, Čehi cepec, Poljci čepiec, Rusi čepeč. Mi smo soglasnici (Mitlaute) v besedi „čepa“ prestavili in pravimo namesto „čépa“ — péča. *) — Dekleta so nosile na glavi nekaj, po čim so se od žen razločile. To je na kmetih še v navadi. Slovenske dekleta nosijo v nekterih krajih na glavi šapel, v nekterih parto, v nekterih in scer blizo Hrovaškiga rudečo kápico in še druge znamenja, de še niso omožene; v nekterih pa vedno razoglave hodijo. — Šapel je venec is črniga baržuna (žameta), tri, štiri perste širok, zadej visi šumeče zlató. Parta je suknen, z biseri olupšan obroček okrog čela, zadej po vratu visi veliko mnogoverstnih, po pedali dolgih svilnih (židanih) trakov. —

Kakor še dan današnji, so ljubile tudi nekrajne Slovanke to, kar se sveti, kar šumi, in scer v starih časih še bolj od zdej. Sosebno dopadajenje so imeli, in še imajo stari Slovani nad obléko béle, modre ali višnjeve (plave) in parudeče barve.

Hvala Védežu.

Kakó velika pomoč je za slovenske šolarje lepi in

*) Linhartov „Verfuch einer Geschichte von Krain“ II- zvezek, stran 154.

na vse strani dobri Védež! — Z njim se lahko še takó nepokojni šolarji vmiré in za nauke pripravni naredé. — Vsakimu lepe povestice zlo dopadejo. Vsaki sostavek imá veliko potrebniga za našo mladino. Hvala nepozabljiva Vam, dragi, častiti vrednik, ki ste se naše ljube zapušene mladine vsmilili. Zdaj vidimo, kakó se pri naši mladini pred zaspana slovensina budi; kako nepotrebna je tam palica, kjer je Védež njé prijatelj. — Tedaj, dragi prijatli mladine, ne mudite dolgo to koristno reč v vse šole vpe-ljati. Skušnja nas uči, de kjer se Védež bere, je vse vse drugači memo popred.

M —,
učenik.

Fantalinu, ki že tobák pije (kadí).

Tobák pijěš, še gleda mleko ti iz za zobí,
Povej, alj mleko ti s tobákam res takó diši? J. N.

Drobtinice.

Pervo mesto na svetu. — To je bilo Enoh, ki ga je Kajn sozidal, potém ko je bil že brata vmoril. Ker-stil ga je po imenu svojiga sina Enoha.

Perva vojska. — To so začeli okoli léta 462 po vstvarjenji sveta Kajnovci (Kajnovi otroci). Kakor div-ja zverina so okoli letali in vse razdjali, kar jim je pod roke prišlo.

Smešnica.

Nekimu gospódu, ki je bil drugi dan njegov god, pridejo godci večernico (ofreht) délat. Po navadi se potlej godcam kaj v roke potisne. Gospod pa je bil sko-porit, ter vkaže dekli, godcam povedati, de ga ni domá. Dekla gre vun in pravi: Le nehajte, le nehajte; gospod so rekli, de jih ni domá.

Zastran objubljenih podobšin.

V povabilu na naročo letašnjiga Védeža smo objubili, ako se potrebno število naročnikov oglasi (zakaj to dosti denar-ja velja), v časi tudi kako podobšino na posebnim listu brez vik-ši céne podati. Z veseljem oznani vredništvo, de se je že toliko na-ročnikov nabralo, de bomo zamogli vsako četert nar menj eno lépo podobšino Védežu priložiti. Kdor se tedej misli na Védeža naročiti, naj se podviza. Zdej se še tudi vsi poprejšni listi dobé.

Vredništvo.

Rozalija Eger, založnica. J. Navratil, vrednik.